

Підгорна А. Б.

Національний університет «Запорізька політехніка»

Куряченко А. Д.

Національний університет «Запорізька політехніка»

АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СФЕРИ РЕАБІЛІТОЛОГІЇ: ЕТИМОЛОГІЯ ТА СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті розглянуто англomовну термінологію сфери реабілітології крізь призму її етимології та структурно-морфологічних особливостей. Реабілітологія є сферою, що наразі активно розвивається завдяки постійному вдосконаленню методів лікування хворих та технологічним інноваціям, які безсумнівно потребують нових найменувань та подальшого вивчення з точки зору лінгвістики та перекладознавства задля ефективної комунікації між фахівцями на міжнародному рівні. Дослідження зосереджено на виявленні джерел походження термінів, їх граматичних характеристиках, способах словотворення та деяких семантичних особливостях. З'ясовано, що значна частина термінів має грецьке, латинське, французьке або германське походження. Визначено, що сучасна англomовна терміносистема реабілітології є різноманітною за своєю структурою. Вона містить прості, похідні, складні, складені терміни, аббревіатури, умовні буквені позначення, символи та номенклатуру. Аналіз засвідчив важливість морфологічних елементів, зокрема префіксів та суфіксів, а також різноманітних словотвірних моделей, що активно використовуються у формуванні термінів зазначеної сфери. Особливу увагу у статті приділено дієсловам, іменникам та прикметникам як основним частинам мови, що репрезентують спеціалізовану лексику галузі. Наголошено також на ролі метафоричного й метонімічного переносу значень у створенні дієслів-термінів. Структурний аналіз термінів дозволив виокремити найпоширеніші моделі двокомпонентних одиниць, що забезпечують терміносистемі реабілітології гнучкість, варіативність та високий рівень спеціалізації. На основі проведеного дослідження було зроблено висновок, що англomовна термінологія сфери реабілітології є динамічною системою, яка постійно збагачується під впливом розвитку медичних технологій, міжнародної комунікації та міжмовної взаємодії. Результати дослідження можуть бути використані в подальших лексикографічних, перекладознавчих і лінгвістичних розвідках, а також у викладанні англійської мови для фахівців медичної сфери.

Ключові слова: англomовна медична термінологія, реабілітологія, етимологія, морфологія, термінотворення, лексична структура, граматичні ознаки.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку прикладного мовознавства особливу актуальність набуває дослідження професійної термінології, зокрема у сфері медичних наук. Реабілітологія як міждисциплінарна галузь медицини потребує чіткого і системного термінологічного забезпечення, що обумовлює необхідність аналізу структурно-морфологічних особливостей термінів, джерел їх походження та механізмів творення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми термінотворення розглядалися у працях багатьох дослідників (В. Карабан, Т. Кияк, А. Коваленко, Г. Шалаєва та ін.), які класифікували та аналізували терміни, вивчали їх структурні й морфологічні характеристики. Дослідження

сучасної англomовної термінології засвідчують, що більшість термінів мають складну структуру, формуються за допомогою стандартних способів словотвору, метонімізації та метафоризації. Вивчення термінів в медичній сфері, зокрема у галузі реабілітології, є не такими численними і зосереджуються на окремих аспектах проблематики – етимології [5], шляхах та причинах розвитку медичної термінології [4], новотворах у медичній терміносистемі [6], лексичних та граматичних особливостях [2] тощо. У той же час питання узагальненого лінгвістичного аналізу термінів у галузі реабілітації, з акцентом на їхнє походження та граматичні особливості, залишається недостатньо дослідженим, що визначає актуальність запропонованої теми.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація та лінгвістичний аналіз англomовної термінології сфери реабілітології з урахуванням її етимологічної класифікації та структурно-морфологічних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Процес неологізації відіграє важливу роль у медичній сфері. Як зазначає В. Соколов, англійська мова, яка використовується в галузі медицини та охорони здоров'я, активно збагачується не лише термінами для номінації нових інструментів, процедур, діагнозів чи видів терапії, але й змінюється через певну перебудову у традиційній системі надання медичних послуг у англomовних країнах. Зокрема, з'являються нові терміни для опису впливу засобів телекомунікації на охорону здоров'я, змін в організаційній структурі медичних установ, фінансових інструментів (наприклад, страхування), а також морально-етичних аспектів, що постають перед сучасною медициною [6].

Говорячи про походження медичної термінології, слід зазначити, що англomовна медична термінологія, зокрема у сфері реабілітації, поділяється на [2, с. 88]: власномовні терміни (*care* – «догляд»), терміни запозичені з інших мов (*rehabilitation* – «реабілітація», *fibromyalgia* – «фіброміалгія»), а також на терміни-гібриди, що утворюються через поєднання запозиченого та власномовного компонентів або через поєднання елементів, запозичених з різних мов: *biofeedback* (грец. *bio* + англ. *feedback*) – «біологічний зворотний зв'язок»; *neurodegenerative disease* (грец. *neuro* + лат. *degenerative* + фр. *disease*) – «нейродегенеративне захворювання»; *multidisciplinary approach* (лат. *multi* + лат. *discipline* + фр. *approach*) – «багатопротильний підхід»; *upper-limb paresis* (англ. *upper* + фр. *limb* + грец. *paresis*) – «парез верхніх кінцівок».

Значний вплив на медичну термінологію мали латинська та грецька мови, створивши основу для багатьох сучасних термінів. Так, сучасна термінологія реабілітації вміщує значну кількість термінів, пов'язаних із назвами хвороб та анатомічними елементами, що мають грецьке походження [5, с. 336], наприклад: *ergometer* – «ергометр»; *hyperthermia* – «гіпертермія»; *epicondylitis* – «епіконділіт»; *hemiparesis* – «геміпарез»; *aphasia* – «афазія, втрата мови»; *arthritis* – «артрит» тощо. До термінів латинського походження в англomовній реабілітаційній термінології можна віднести: *muscle* – «м'яз»; *amputation* – «ампутація»; *edema* – «набряк»; *exercise* – «вправа».

Досить розповсюдженими є також терміни французького походження: *joint* – «суглоб»;

resumption – «відновлення»; *balance* – «рівновага»; *pain* – «біль»; *massage* – «масаж»; *bandage* – «бинт».

Формування медичної терміносистеми, зокрема сфери реабілітації, відбувається як через відбір термінів з міжнародного лексичного фонду, так і шляхом використання одиниць германського походження. Сюди відносяться кореневі дієслова, які здатні набувати термінологічних значень і активно використовуються у творенні медичних термінів [2, с. 89], наприклад: *stretch* → *dynamic/static stretching* – «динамічне/статичне розтягування», *move* → *movement therapy* – «рухова терапія», *walk* → *10-meter walk test* – «тест ходьби на 10 метрів», *bear* → *weight-bearing exercise* – «вправа з навантаженням», *stand* → *standing balance* – «баланс у стоячому положенні». Ці приклади демонструють, що германські кореневі дієслова легко адаптуються до медичної терміносистеми, утворюючи нові терміни через поєднання з іншими морфемами, що сприяє їхній зрозумілості та поширенню у професійному середовищі.

Структурно-морфологічні особливості термінів реабілітації визначаються їхньою складністю та способами творення. У термінології реабілітології поширені прості, складні й складені терміни, що утворюються через афіксацію, словоскладання, аббревіацію тощо. Важливо звернути увагу також на частини мови, якими репрезентовані терміни (іменники, прикметники й дієслова), що формують ключові поняття сфери реабілітології.

Більшість дослідників, розглядаючи структуру термінів, використовує досить компактну їх класифікацію: 1) прості: а) непохідні; б) похідні; 2) складні (основоскладання); 3) складені (терміни-словосполучення) [4, с. 307]. Однак, існує і більш розгалужена класифікація структурних типів термінів [3, с. 13–14], яка уможливорює ефективнішу ілюстрацію усього структурного різноманіття термінів сфери реабілітології:

1) терміни-кореневі слова:

а) власна непохідна лексика (*stroke*, *bone*, *knee*, *wrist*);

б) запозичена непохідна лексика (*virus*, *gene*, *syndrome*);

2) похідна лексика: терміни, які формуються за допомогою префіксів або суфіксів (*dysarthria* (*dys-*), *dysarthria* (*dys-*), *aphasia* (*a-*), *arthritis* (*tis-*);

3) терміни-складні слова (*neuromuscular*, *psychosomatic*, *tendinopathy*);

4) терміни-словосполучення (*non-pharmacological treatment*, *motor recovery*, *lower limb motor*

function, cognitive impairment, clinical effect, anterior cruciate ligament, acute injury);

5) терміни-аббревіатури (*ARSACS = autosomal recessive spastic ataxia of Charlevoix-Saguenay, CTS = carpal tunnel syndrome, CRISPR = clustered regularly interspaced short palindromic repeats, DBS = deep brain stimulation*);

6) буквені умовні позначення (*HRmax (maximum heart rate) – «максимальна частота серцевих скорочень», TUG → sec (Timed Up and Go test) – «тест підйому і ходьби»*);

7) символи (знаки) – використання знаків або символів для позначення термінів, зокрема в медичних, хімічних чи фізичних контекстах (наприклад, *Gait % (% weight-bearing gait) – «відсоток розподілу ваги при ходьбі», ROM° (range of motion (degrees) – «діапазон руху в градусах», ΔHR – «зміна частоти серцевих скорочень»*);

8) номенклатури (*TENS 1000 (transcutaneous electrical nerve stimulation) – «апарат для транскутанної електричної нервової стимуляції»*).

Класифікація вище і терміни, що ілюструють структурні типи, відбивають й основні способи термінотворення, що існують у термінології сфери реабілітології. Ці способи можна поділити на такі [4, с. 307–308]: 1) морфологічний спосіб (афіксальний – *rehabilitation, dysfunction, intraoperative*; основоскладання – *phonophoresis (phono + phoresis), neuromodulation (neuro + modulation), optogenetics (opto + genetics), multifactorial (multi + factorial)*; аббревіація – *SCS = spinal cord stimulation, MMSE = mini-mental state examination*; 2) синтаксичний (утворення багатокомпонентних словосполучень) – *functional ambulation category scale, infrared polarized light therapy*; 3) семантичний (звуження або специфікація значення загальноновживаних слів через метафору чи метонімію) – *mirror therapy* (у термінології реабілітації означає метод, коли пацієнт дивиться в дзеркало, щоб створити ілюзію руху в паралізованій кінцівці, спостерігаючи рух здорової; метафора, бо дзеркало виступає не просто предметом, а засобом візуального обману мозку, тобто дзеркало – терапевтичний інструмент), *green light therapy (green light у загальноновживаному значенні – просто зелений колір світла або дозвіл, проте у медицині – це світлотерапія, де використовується саме зелений спектр світла для полегшення симптомів, наприклад, при мігрені; звуження значення + метафоричність, оскільки використання кольору світла як активного лікувального чинника, що не є буквальною дією світла), assistive devices* (метонімія, тобто у реабілітації цей термін позначає спеці-

фічні пристрої, призначені для допомоги людям з обмеженими фізичними можливостями. Це можуть бути інвалідні коляски, протези, слухові апарати і т. ін., що допомагають людині виконувати повсякденні дії); 4) запозичення з інших мов – *acupuncture, etiopathogenetic*.

Розвиток медичної термінології, здебільшого й сфери реабілітології, відбувається не лише за рахунок словотворення, а й через особливості граматичної структури. Ключову роль у цьому процесі відіграють морфологічні ознаки термінів, зокрема частини мови, серед яких особливе місце займають дієслова, іменники та прикметники.

У сучасній англомовній медичній термінології дієслова використовуються для позначення спеціалізованих понять. Вони можуть описувати фізіологічні процеси чи стани (*cut – прорізуватися, як про зуби; bear – народжувати; hurt – боліти*); дії, пов'язані з медичними процедурами (*burn – припікати; draw – видаляти (зуб); freeze – знеболювати*); дії, що сприймаються через органи чуттів (*feel – відчувати, сприймати*); або переміщення й поширення в просторі чи часі (*spread – розповсюджуватися, наприклад, про захворювання*) [2, с. 89]. Вони не лише передають динаміку фізіологічних явищ та процедур, а й відображають сенсорне сприйняття та поширення станів у просторі й часі. Така багатофункціональність дієслів свідчить про їхню важливу роль у точному й стислому вираженні медичних понять, що є ключовим для ефективної комунікації.

Значення англомовних медичних термінів значною мірою визначають префікси, які додають семантичного навантаження, та суфікси, що вказують на приналежність терміна до певної категорії [2, с. 90]. Наприклад, такі суфікси, як *-er, -or, -an, -ist, -ant* використовуються для утворення іменників, що позначають спеціалістів: *rehabilitator* – реабілітолог, *practitioner* – практикуючий лікар, *physiotherapist* – фізіотерапевт, *occupational therapist* – ерготерапевт. Суфікси *-ing, -ment* позначають процеси або дії: *training* – тренування, *replacement* – заміна, *stretching* – розтягування, *taping* – тейпування, *movement* – рух, *resumption* – відновлення. Суфікси *-ure, -ness, -hood, -ence, -ance, -ion, -ship* вказують на абстрактні поняття, пов'язані з діями, станами або явищами: *posture* – постава, *weakness* – слабкість, *endurance* – витривалість, *augmentation* – збільшення, *intervention* – втручання, *relationship* – взаємозв'язок. Зазначені групи суфіксів, завдяки закріпленню за ними стандартним значенням, надають термінам точності й роблять їх ефектив-

ними для використання у фаховій реабілітаційній термінології.

Прикметники також формуються за допомогою суфіксів, що визначають їхні граматичні та семантичні особливості. Виділяють такі основні суфікси [1, с. 287–288]:

1) суфікси *-able*, *-ible*, що додаються до дієслів для утворення прикметників, які вказують на можливість виконання чи здійснення певної дії, суфікси, наприклад: *functional* – «здатний функціонувати, функціональний» (*functional bracing* – «функціональне кріплення»); *acceptable* – «здатний до адаптації» (*adaptable exercises* – «вправи, що можна адаптувати під пацієнта»); *flexible* – «гнучкий» (*flexible joints* – «гнучкі суглоби»); *accessible* – «доступний» (*accessible rehabilitation* – «доступна реабілітація»); *preventable* – «такий, що можна запобігти» (*preventable injury* – «травма, якої можна уникнути»); *reversible* – «зворотний, той, що можна повернути до попереднього стану» (*reversible damage* – «зворотне ушкодження»); *manageable* – «керований, контрольований» (*manageable pain* – «біль, що піддається контролю»); *possible* – «можливий» (*possible recovery* – «можлива реабілітація»);

2) суфікси *-ent*, *-ant*, що використовуються для утворення прикметників, які позначають якість або стан як наслідок певної дії: *dependent* – «залежний» (*dependent mobility* – «залежна рухливість, що потребує сторонньої допомоги»); *persistent* – «стійкий, тривалий» (*persistent pain* – «стійкий біль, що не зникає протягом тривалого часу»); *resistant* – «резистентний, стійкий» (*treatment-resistant condition* – «стан, що не піддається лікуванню»); *dominant* – «домінантний, переважаючий» (*dominant limb* – «домінантна кінцівка, яка виконує основні функції»); *radiant* – «випромінюючий» (*radiant heat therapy* – «терапія випромінюванням тепла»);

3) суфікс *-ful*, який перетворює іменник на прикметник, що означає «бути наділеним певною властивістю»: *painful* – «болісний» (*painful movement* – «болісний рух»); *careful* – «обережний» (*careful handling* – «обережне поводження з пацієнтом»); *successful* – «успішний» (*successful rehabilitation* – «успішна реабілітація»); *powerful* – «потужний» (*powerful muscle contraction* – «сильне м'язове скорочення»);

4) суфікс *-less*, який має протилежне значення до суфікса *-ful*, позначаючи відсутність певної властивості: *painless* – «безболісний» (*painless procedure* – «безболісна процедура»); *harmless* – «нешкідливий» (*harmless stimulation* – «нешкід-

лива стимуляція»); *motionless* – «нерухомий» (*motionless limb* – «нерухома кінцівка»); *senseless* – «нечутливий» (*senseless area* – «зона без чутливості»);

5) суфікси *-ic*, *-al*, які вказують на ознаки чи характеристики, притаманні певним явищам або процесам: *neurological* – «неврологічний» (*neurological function* – «неврологічна функція»); *therapeutic* – «терапевтичний» (*therapeutic massage* – «лікувальний масаж», *therapeutic programs* – «терапевтичні програми»); *chronic* – «хронічний» (*chronic disease* – «хронічне захворювання»); *manual* – «ручний» (*manual therapy* – «мануальна терапія»);

6) суфікс *-ous*, який також позначає певну характеристику чи якість: *diacutaneous* – «діакутанний» (*diacutaneous fibrolysis* – «діакутанний фіброліз»); *transcutaneous* – «черезшкірний, транскутанний» (*transcutaneous electrical nerve stimulation* – «черезшкірна електростимуляція нервів»).

Одним із ключових аспектів терміноутворення є структура двокomпонентних термінів. Згідно з думкою Г. Шалаєвої, двокomпонентні терміни є найбільш поширеними в реабілітаційній сфері. Вони формують численні типи терміноутворень, які можна поділити на дві основні категорії. Перша категорія включає терміни типу: N+N (*endurance training* – «тренування витривалості», *frailty syndrome* – «синдром слабкості», *music therapy* – «музична терапія»), N+Prep+N (*trial of rehabilitation* – «перша спроба реабілітації»), N's+N (Sekhon's framework – «(теоретична) основа Сехона»). Вона також включає скорочення + N (*RNAi method* (*RNA interference method*) – «метод РНК-інтерференції», *SCS technology* (*spinal cord stimulation technology*) – «технологія стимуляції спинного мозку», *PFM exercises* (*pelvic floor muscles exercises*) – «вправи для м'язів тазового дна»). Друга категорія охоплює терміни, утворені за типом: A + N (*chronic pain* – «хронічний біль», *clinical adaptability* – «клінічна адаптивність», *multidisciplinary team* – «багатопротильна команда»), Part II + N (*modified Barthel index* – «модифікований індекс Бартеля», *limited mobility* – «обмежена рухливість»). Моделі обох груп подібні як з точки зору семантики, так і структури. Перша група включає терміни, де обидва компоненти є іменниками, а в другій групі атрибутивний компонент репрезентований прикметником або дієприкметником [7, с. 93]. Доповнюючи надану Г. В. Шалаєвою класифікацію, можна навести приклади дієслів-термінів (*amputate* – «ампутовати», *stimulate* – «стимулювати», *irradiate* – «опромі-

нювати)), а також Participle I + Noun (*standing balance* – «баланс стоячи», *walking function* – «функція ходьби»).

Термінологічне значення дієслів-термінів виникло через семантичний розвиток, зокрема завдяки метафоричному чи метонімічному перенесенню значень. Наприклад, *hear* може означати «чути, мати слух» у побутовому контексті, тоді як у науковому – «відчувати й сприймати звук, як протиставлення вібрації»; *beat* – «бити, ударяти» у звичайному значенні й «пульсувати» у медичному; *feel* – «сприймати дотиком» або «пальпувати» в медичному контексті [2, с. 89]. Це явище добре простежується у термінології реабілітації: *bend* – згинатися (про суглоб) або допомагати в русі для збільшення гнучкості; *lift* – піднімати, як у процесі реабілітації м'язів; *stretch* – розтягувати, що часто використовується для вправ або процедур реабілітації; *roll* – перекичувати, наприклад, під час виконання вправ для відновлення рівноваги; *stand* – стояти, як етап відновлення функції ходьби; *move* – рухати, наприклад, для оцінки амплітуди рухів суглоба.

Висновки. У ході проведеного дослідження англomовної термінології сфери реабілітології було встановлено, що ця терміносистема є динамічною, структурно й семантично складною. Її формування відбувається через широкий спектр джерел запозичення – грецької, латинської, французької, германської мов, а також за допомогою афіксації, словоскладання, аббревіації, синтаксичного та семантичного способів словотвору. Виявлено, що значну роль у структурі термінів відіграють морфологічні елементи – префікси, суфікси, словотвірні моделі, а основними частинами мови, що репрезентують спеціалізовану лексику, є іменники, дієслова та прикметники. Аналіз двокomпонентних термінів засвідчив їхню поширеність і продуктивність, що забезпечує гнучкість і функціональну придатність терміносистеми до потреб медичного дискурсу. Отримані результати можуть бути використані у подальших перекладознавчих, лексикографічних та дидактичних дослідженнях, спрямованих на вдосконалення фахової підготовки спеціалістів у сфері реабілітації.

Список літератури:

1. Вітязь А. В., Биконя О. П. Суфіксальний спосіб словотворення в англійській мові. *Грааль науки*. Секція 17. Філологія та журналістика. 2022. № 18–19. С. 285–288. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.26.08.2022.47> (дата звернення: 01.02.2025).
2. Застріжна Л. В. Лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості англійської медичної термінології. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи*. Полтава: Астроя, 2018. С. 87–91.
3. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.
4. Нетребчук Л. М., Скуратова Т. Ф. Головні шляхи розвитку медичної термінології. 2020. С. 305–309. URL: <https://surli.cc/pzgqpg> (дата звернення: 10.01.2025).
5. Поворознюк Р. В. Етимологія медичних термінів як проблема перекладу. *Modern science: innovations and prospects*. Стокгольм, 2022. С. 335–339. URL: <https://surli.li/lmceez> (дата звернення: 16.01.2025).
6. Соколов В. В. Відбиття лексико-фразеологічними новотворами англійської мови розвитку сучасної охорони здоров'я у США і Великобританії. *Функціональна лінгвістика*. 2011. Т. 2. № 2. С. 198–200.
7. Шалаєва Г. В. Структурний аналіз сучасної медичної термінології та труднощі перекладу багатомовних медичних термінів. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Чернівці, 2014. № 1. С. 90–96.

Pidhorna A. B., Kuriatenko A. D. ENGLISH TERMINOLOGY OF THE REHABILITOLOGY SPHERE: ETYMOLOGY AND STRUCTURAL AND MORPHOLOGICAL FEATURES

The article deals with the English-language terminology of the rehabilitation field through the prism of its etymology as well as structural and morphological features. Rehabilitology is the sphere which is currently characterized by active development due to constant enhancement of treatment methods and technological innovations. For the purpose of efficient communication on the international level, all these new concepts, inventions, and methods undoubtedly require both new nominations and their further study from linguistic and translation perspectives. The study presented in the article focuses on identifying the sources of origin of the terms, their grammatical characteristics, ways of word formation and semantic features. It has been found that a significant part of the terms is of Greek, Latin, French, or Germanic origin. It has been determined that the modern English-language rehabilitation terminology system is multicomponent, contains simple, derivative, complex, compound terms, abbreviations, symbols and nomenclatures. The analysis has shown

the importance of morphological elements such as prefixes, suffixes, and word-formation models, which are actively used in the formation of terms. Particular attention is paid to verbs, nouns and adjectives as the main parts of speech representing the specialised vocabulary of the industry. The role of metaphorical and metonymic meaning transfer in the creation of verb terms is emphasised. The structural analysis of the terms allowed the authors to identify the most common models of two-component units that provide the terminology system with flexibility, variability, and a high level of specialisation. It is concluded that the English-language terminology of rehabilitation science is a dynamic system that is constantly enriched under the influence of the development of medical technologies, international communication and interlingual interaction. The results of the study can be used in further lexicographic, translation, and linguistic and cultural studies, as well as in teaching English to medical professionals.

Key words: English medical terminology, rehabilitation science, etymology, morphology, term formation, lexical structure, grammatical features.